

HÍREK

A magyar könyv tizenöt éve. (1945—1960). Kiállítás a Nemzeti Múzeum Dísztermében. A kiállítás az utolsó 15 év könyvkiadását, könyvtárügyét és könyvkereskedelmét volt hivatva bemutatni. Azt a fejlődést, mely a felszabadult ország eredményeivel egy ütemben alakult ki. Hatalmas munka, sok félresiklás és sok rész siker után jutottunk el a mai színvonalra, ahonnan szükséges hátrpillantanunk, hogy szemügyre véve az eddig megtett utat, levonva a tanulságokat, felkészüljünk az előttünk álló feladatokra.

A kiállítás címe a tizenöt éves fejlődés történeti bemutatását ígéri. Maga a kiállítás ezzel szemben az ünnepi, ún. reprezentatív kiállítások sorába tartozik, tehát a háttér megmutatása nélkül csak az eredményeket dokumentálja. Nem fejlődésében ábrázolja a magyar könyv útját, a reflektorfény csak a csúcokra irányul, maga az út homályban marad.

A kiállítás így is maradandó élményt nyújt, minden látogatónak. A tudománynak szinte minden területét átfogó művek, a szépirodalmi könyvek imponáló sokasága, a könyvek szép külalakja, a beszédes statisztikai adatok mind a magyar nép teremtő erejét dicsérik és a szocializmust építő ország nagy sikereinek és fölényének bizonyítékai. Néhány nagyon ügyes fogást is szerencsés kézzel alkalmaztak a rendezők. Pl. a „beszélő asztalok” felüditik a vizuális befogadástól elfaradt látogatókat, ugyanakkor emberközelségbe hozzák a könyvek címlapjáról ismert óriásokat, *Lenint*, *Móriczot*, *Gorkijt* stb. Kár, hogy a történeti bemutatással adós maradt a kiállítás. Az eredmények annál nagyobbak látszanának, ha a látogató képet kapna arról, hogy milyen mélyről indultunk a felszabadulás után, mennyi hősi erőfeszítésbe került, míg idáig jutottunk, mennyi munkát fektettek be a könyvkiadók, a nyomdák, a könyvkereskedések, a könyvtárak dolgozói a magyar könyvnek a világszínvonalra való felemeléséért. Ez hasznos lett volna

a szakembereknek, a nem szakembereknek pedig érdekes és tanulságos.

A kiállítás — a három bemutatott területnek megfelelően — három részre tagolódik. A terem közepén kaptak helyet a könyvkiadás eredményeit bemutató könyvállványok és tablók, a terem egyik végében a könyvkereskedelmi, másik végében a könyvtárügyi rész helyezkedik el. A kiállítás illetően elhelyezése valószínűleg abból az elgondolásból fakadt, hogy a könyvkiadás a forrása úgy a magyar könyvkereskedelemnek, mint a könyvtárügynek. Ami a könyvkereskedelmet illeti, az elgondolás helyes. Egy ország könyvkereskedelme nagymértékben függ a könyvkiadás színvonalától. A könyvtárak esetében ez már nem áll. A magyar könyvtárak nemcsak hazai kiadású könyvvel dolgoznak. A közművelődési könyvtárakban ugyan zömmel magyar könyvek vannak s jó munkájuk nem képzelhető el jó minőségű és nagy mennyiségű hazai kiadású könyv nélkül, de pl. a megyei könyvtárakban is egyre nagyobb szerepet kapnak a külföldön megjelent kiadványok. A tudományos és szakkönyvtárak állományának és új gyarapodásának túlnyomó többsége más országokban jelent meg. A tudomány és a termelés érdeke megköveteli, hogy a könyvtárak ne csak a magyar, hanem az egész világ könyvterméséből válogassanak. Helytelen egyenlőségjelet tenni a könyvkereskedelem és a könyvtárügy közé azért is, mert a könyvkereskedés — ha kulturális termékeket közvetít is — valójában mégis csak kereskedelmi szerv, ahol a könyv árucikk, míg a könyvtár a könyveket megsokszorozza. Statisztikai adatok szerint a kiadott könyveknek csak mintegy 20%-a kerül a könyvtárakba. Azonban ez a 20% a legóvatosabb számítások szerint is egy esztendő alatt legalább ötször megfordul az olvasóknál. Ha tehát egy 10 000-es példányszámban megjelent könyvből 2 000 kerül a könyvtárakba s itt egy év alatt 10 000 olvasóhoz jut el, újabb kiadása

kerül a közönség kezébe. Ezeket nem kicsinyes hiúság mondatta velünk. Most, amikor harcot folytatunk a könyvtárak társadalmi elismertetéséért, amikor a könyvtárosokról alkotott helytelen szemléletet meg akarjuk változtatni, nem szabad ilyen hibákat elkövetnünk. A látogató — akit meg akarunk győzni a könyvtárak fontosságáról — a kiállítás megtekintése után azt a következtetést vonja le, hogy a könyvkiadásnak két azonos értékű közvetítő szerve van: a könyvkereskedelem és a könyvtárügy. Mindezek arra mutatnak, hogy nem volt helyes a könyvtárügyi kiállítást a könyvkiadás és könyvkereskedelem eredményeinek bemutatásával együtt megrendezni. Igazolja ezt az is, hogy a könyvtárügyi rész — a legátgondoltabb, legügyesebben rendezett szektor — teljesen különálló kiállítás.

A kiállítás hibái ellenére is nagyon hasznos volt, jó propagandája a magyar könyvnek. Hogy mégis a hibáit és következetlenségeit emeltük ki elsősorban, ezzel a fogalmak tisztázását szerettük volna elősegíteni.

SALLAI ISTVÁN

Karl d'Estér, a modern sajtótörténet és sajtótudomány egyik megalapítója, május 31-én, 79 éves korában meghalt. A Magyar Könyvszemléhez az elhunyt müncheni professzort az alkalmi munkatárs kapcsolata fűzte: egyik terjedelmes könyvének, a Neuwiedben 1787-ben indult *Halottak beszélgetései* (*Gespräche der Toten*) című újság történetének előmunkálatai során rámutatott, hogy a német-francia határ közelében kiadott és egész Európában népszerű felvilágosult sajtóterméknek Magyarországon három német változata, meg egy magyar és egy latin fordítása jelent meg. Kutatásainak ezt a rész eredményét a Magyar Könyvszemle 1926. évi kötetében írta meg. A fordításokon túlmenően a „halottak beszélgetéseit” mint műfajt, felhasználták a korai magyar újságírók — elsősorban SZACSVAY Sándor, a bécsi *Magyar Kurír* (1787—1834) szerkesztője — arra is, hogy burkolt formában fejezzék ki benne azt a merészebb mondani-valót (főleg a francia forradalom éveiben), amelyet „közérthetően” fogalmazva még a II. JÓZSEF alatt enyhébbé vált cenzúra sem engedett volna közölni.

D'ESTER emléke mellett meg kell állnunk egy pillanatra.

D. B.

Keszthelyen a volt Festetics kastély könyvtári szárnyának egyik szépen helyreállított helyiségében kiállítást rendezett az Országos Széchényi Könyvtár a Balatoni Intéző Bizottság támogatásával „Keszthely a felvilágosodás korában” címmel. A kiállítás a Balaton-part egyetlen várostelepülésének fénykorára irányítja a látogatók figyelmét. Azzal, hogy kiemeli pályájának és életművének haladó vonásait, emléket állít a FESTETICS-család legnagyobb fiának, Györgynek is.

A felvilágosodás és a nemzeti reform szelleme hatotta át a fiatal huszártiszteket, amikor néhány társával — köztük a MARTINOVICS-perben halálra ítélt LATZKOVICS Jánossal — magyar tisztikart, vezényleti nyelvet és azt követelte a Monarchia magyar csapatai számára, hogy béke idején ne lehessen őket az ország határain kívül vinni. Letartóztatták. Katonai pályája megszakadt. Visszavonult Keszthelyre, és azt a munkakört választotta, amelyre a megerősödő Habsburg abszolutizmus lehetőséget adott: gazdaságát művelte és a magyar irodalmat ápolta. A kiállítás egyik része Festetics egykorú szép arcképe körül ennek a fejlődésmentnek dokumentumait csoportosítja.

Munkájában azt a nagy nemzeti hagyományt juttatta érvényre FESTETICS György, amelyet a család, kezdetben a maga tekintélyének erősítésére, igyekezett saját hagyományává tenni. A ZRINYIEK egykori birtokainak új tulajdonosai szívesen hívtakoztak a birtoklásban elődeiknek tekintélyére és érdemeire, különösen akkor, amikor a monarchikus hazafiságot ünneplő propaganda a szigetvári hőst a kimagasló monarchikus hősök közé emelve magasztalta. A HABSURG-gyarmatosítással szembe forduló nemzeti mozgalom persze inkább a másik, az udvar előtt nem éppen rokonszenves ZRINYI Miklós, a költő és hadvezér, a nemzeti függetlenség harcosa felé fordult. FESTETICS Györgyben is a költő ZRINYI méltó utódát látták és ünnevelték a körülötte csoportosuló nemzeti érzésű írók. A kiállítás tengelyében elhelyezett másik dokumentum-csoport ezt a fejlődésmentet jeleníti meg, közepén a költő Zrínyinek egy, a Festetics-család birtokában volt arcképével, amelyre azonban a szigetvári hős nevét és adatait festették.

A kiállítás egyébként a felvilágosodás-kori Keszthely két egymással szorosan összefüggő, országos jelentőségű és sikerű vállalkozásának emlékeit mutatja be. Egyfelől a gazdasági reformok szellemi előfeltételeit megteremtő Georgikont, a konti-

nens első átgondoltan megszervezett mezőgazdasági iskolarendszerét, tanáraival, ezek műveivel, az iskola életét felidézõ dokumentumokkal. Másfelõl az irodalmi ébredés, a nyelvújítási harcok, a felvilágosodott nemesi és népi mozgalmak első eredményeit: a keszthelyi Helikonban egybegyűjtött írók műveit, kézíratait, arcképeit; BATSÁNYIT és a Fõnix gályát mint a megújulás jelképét ünneplõ költõi kart, CSOKONAIT, PÁLÓCZI HORVÁTHOT, KISST, BERZSENYIT, KISFALUDY SÁNDORT, KAZINCZYT és a körülöttük csoportosuló írókat. A kiállítás sok érdekes adalékot tárt fel, s figyelmeztet arra, hogy a felvilágosodáskori Keszthely általános nemzeti jelentőségét nagyobbra kell értékelnünk s alaposabban meg kell vizsgálnunk, mint eddig.

K. D.

Orvostudományi dokumentáció Romániában Dr. Dumitru NANU, a bukaresti Orvostudományi Dokumentációs Központ igazgatója szeptember 26-án meglátogatta az Országos Orvostudományi Könyvtárt és Dokumentációs Központot, megtekintette az intézetet, majd beszámolót tartott saját munkájukról.

Elmondotta, hogy intézetük 1953-ban létesült mint az Egészségügyi Minisztérium szerve. A Központ ma már egész sor országos feladatot lát el, s könyvtára igen nagy olvasóforgalmat bonyolít le. A könyvtárt 1953-ban kezdték gyűjteni, csak 1950 után megjelent művek találhatók az állományban. A könyvek száma jelenleg mintegy 30 000 kötet, a kurrens folyóiratok száma pedig 1800. Az olvasótermet naponta 3—400 orvos látogatja. A többes példányokból külön kölcsönzőanyagot létesítettek, s ebből bárkinek kölcsönöznek hosszabb időre is.

Dokumentációs részlegük 300 bel- és külföldi folyóirat teljes cikkanyagát tárja fel. Az egyes közlemények címléírását egyrészt beosztják az intézet központi katalógusába, másrészt dokumentációs kiadvány formájában eljuttatják a hálózatukhoz tartozó könyvtárakhoz, valamint más érdeklődõkhöz. A központi katalógus jelenleg kb. 2 millió katalóguscédulát tartalmaz, s betűrendes és decimális szak-katalógusból áll. A könyvtártól irodalmi tájékoztatást kérõket ennek a katalógusnak a segítségével tudják kielégíteni. (Írásbeli irodalomösszeállítást csak díjazás ellenében vállalnak.)

A dokumentációs kiadvány, a *Buletin Bibliografic Medical* eddig kéthavonként

jelent meg, 1960-ban azonban már havonként adják ki. Tartalmazza a Központ új könyvszerzeményeinek címléírásait, majd az említett 300 folyóirat cikkanyagának leírását, az elkészült fordítások, valamint a Központba beérkezett legújabb folyóiratszámok jegyzékét. A folyóiratcikkek címléírásait az egyes könyvtárak kivágják, felragasztják, s ebbõl saját katalógusukat fejlesztik. A kiadványban ugyanis azokat a folyóiratokat tárják fel, amelyek a hálózat könyvtáraiba járnak. Másik dokumentációs kiadványuk az *Information Médicale Roumaine* címû francia nyelvû referálõ szemle, amelyet az Editura Medicală kiadóval közösen adnak ki. Ez a román orvostudományi szakirodalom legjelentõsebb műveit referálja a külföld számára. Ezzel a szemlével igen kiterjedt cserét bonyolítanak le, 90 ország 700 intézményével állnak cserekapcsolatban.

A román Orvostudományi Dokumentációs Központ az Egészségügyi Minisztériumhoz tartozó intézmények könyvtárainak a központja. A hálózatba egyelőre csak 70 könyvtárt szerveztek be. Ezek kutató-intézeti, városi és gyógyintézeti könyvtárak. Romániában a tartományi székhelyeken és a nagyobb ipari városokban önálló orvosi könyvtárakat létesítettek. Ezek a helyi tanácsok egészségügyi osztályaihoz tartoznak közvetlenül, szakmai központjuk azonban az Orvostudományi Dokumentációs Központ. A Központ a hálózaton belül megvalósította a valutás külföldi könyvek központi beszerzését és feldolgozását. A városi orvosi könyvtárak csak néhány éves múltra tekinthetnek vissza, s a fejlődés különbözõ fokán állnak. Az egyik legjobban mûködõ ilyen könyvtár a nagyszabeni, amelyet naponta 70—80 orvos keres fel (a városban mintegy 200 orvos van).

Az Orvostudományi Dokumentációs Központ kisfilmeket is készít. A tudományos és oktató kisfilmek dramaturgiai és felvételezési munkái a Központ keretében folynak, az állami filmgyár veszi le a hangot és készíti a kópiákat. Az elmúlt két és fél év alatt 30 kisfilmet gyártottak, s a legutóbbi prágai nemzetközi kisfilm-fesztiválon elismerést szereztek.

DÖRNYEI SÁNDORNÉ

Finnugor kiállítás az Országos Széchényi Könyvtárban Az országos Széchényi Könyvtár rendkívül szemléletes és színes kiállítással hívta fel az olvasók és az érdeklõdõk figyelmét a finnugor kong-

resszus jelentőségére, és egyidejűleg a rendelkezésre álló keretek között igyekezett hű képet adnia finnugornyelvészetmagyarországi történetéről és a finnugor népek jelenlegi életéről.

A kiállítás három részre tagozódik. Az előtérben elhelyezett tárlókban a magyarországi finnugor nyelvészet történetének kimagasló alkotásai, REGULY, SAJNOVICS, GYARMATHI, FISCHER művei láthatók. A kiállított könyvek valóban a tudomány legértékesebb haladó hagyományait tartalmazzák, mindössze talán az 1883-ban Helsinkiben megalakult Finnugor Társaság folyóirata hiányzik a művek közül. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy periodikákkal amúgy is kissé mostohán bántak az egyébként kitűnően összeállított kiállítás tervezői. Sem a *Journal de la Société Finno-Ougrienne*, sem a *Finnisch-ugrische Forschungen* nem szerepel a kiállított művek között, hogy csak a fontosabb címeket említsük.

A falon táblázatok és képek segítségével élénk varázsolták a finnugor népek életét, múltját és azokat a helyeket, ahol e népek ma is laknak. A képek összeállítása igen sikerültnek mondható. Érdekes ellentétet mutatnak egymás mellett az ősi tájak, a liv dűnák és a finn tavak, valamint mellettük a mai életet kifejező képek, a hatalmas, modern gyárak és épületek, a mai Tallinn és Helsinki néhány jellegzetes épülete, új üzeme.

Rendkívül érdekesek és a laikusok számára tanulságosak a finnugor népek családját, jelenlegi lélekszámát és elhelyezkedését ábrázoló táblák. Kétségtelen, hogy esztétikailag mutatósabb a rokon táblákat egymástól elválasztani, didaktikailag azonban helyesebb lett volna, ha ezeket a szemléltető táblákat egymás mellett helyezik el, mivel ez megkönnyítette volna a néző számára a tájékozódást.

A kiállított könyvanyag az egyes népekre vonatkozó legfontosabb alapvető munkákat tartalmazza. Helyes volt a kiállítók azon törekvése, hogy elsősorban a legújabb, legfrissebb anyagot mutassák be a közönségnek. A könyvek azt bizonyítják, hogy a Szovjetunióban és Magyarországon is mennyire fejlődött a finnugor nyelvészet.

Új nyelvkönyvek, összehasonlító szótárak, a népköltészet legszebb emlékei értéküknek megfelelő köntösből jelentek meg a tárlókban. Jó ötlet volt a kiállítók részéről, hogy az egyes népművészeti tárgyakat — köztük a Kalevala híres hangszerét, a kantelét is — a könyvek közé helyezték.

P. LAKATOS ÉVA

Az orvosi irodalom nemzetközi cseréje.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár megalakulása óta magyar szempontból is jelentőséggel bír az a nagyszabású nemzetközi akció, melyet az Egészségügyi Világszervezet (Genf) az orvosi irodalomduplumcseréje érdekében 1960 elején kezdeményezett. Az akció célja a világ orvosi könyvtáraiban elfekvő felesleges könyvek és folyóiratduplumok eljuttatása azokba a könyvtárakba, ahol ezek hiányoznak. Az Egészségügyi Világszervezet szerepe a cseretársak összehozása, amit úgy lát el, hogy a folyóiratduplumokról az akcióban részt vevő könyvtáraktól egészséges rendszerű cédulákon bejelentéseket kér, ezeket központi nyilvántartásban rendezi, az ajánlatokat az ugyancsak bejelentett hiánnyokkal összeveti, és a kéréő könyvtárakat értesíti arról, hogy hiányait mely könyvtáraktól kérjék meg közvetlen úton. Könyvek esetében sokszorosított jegyzékek készülnek és terjesztetnek, ezekből ugyancsak kiderül, hogy a hiányzó műveket mely könyvtáraktól lehet közvetlenül bekérni. Az akció iránt érdeklődő könyvtárak számára a Világszervezet az általuk megjelölt példányszámban küldi el a cédulák, illetve jegyzékek stencilezésére szolgáló ivateket.

Az Egészségügyi Világszervezet arra kéri tagállamait, hogy mielőtt bekapcsolódnának, előbb az országokon belül bonyolítsák le a főpéldányok cseréjét. A Nemzetközi Csereszolgálat (OSZK) mint magyar csereközpont ennek érdekében kezdeményező lépéseket tett. Most viszont az Országos Orvostudományi Könyvtárra vár az a feladat, hogy az új hálózaton belül a duplumcserét megszervezze, majd a magyar orvosi könyvtárakat a Nemzetközi Csereszolgálaton keresztül a sok eredménnyel kecsegtető nemzetközi akcióba bekapcsolja.

Újabb nemzetközi regionális szakmai összejövetelek.

1959. decemberében az UNESCO Beirutban rendezett könyvtárfejlesztési értekezletet az arab országok számára, 1960 szeptemberében támogatta a Budapestben rendezett európai kiadványcserekonferenciát. 1960 októberében és novemberében két további nemzetközi szakmai összejövetelre került sor az UNESCO ösztönzésére és támogatásával: Delhiben, ahol Afganisztán, Burma, Ceylon India, Irán, Nepal, Pakisztán és Thaiföld könyvtársorai vitatták meg közművelődési és egyetemi könyvtáraik helyzetét, valamint Mexikóban, ahol a latin-amerikai

országok könyvtárosdelegációi gyűltek össze. Ezen az utóbbi konferencián többek között az egységes közép-amerikai bibliográfia kérdését, a bibliográfiai munka egyes országokban elért jelenlegi színvonalát, valamint a latin-amerikai országok közötti kiadványsesere időszertű problémáit vitatták meg.

Tűzpróba a New York Public Library-ben. Annak az általánosan elterjedt fel fogásnak az ellenőrzésére, hogy a könyvek nem gyúlékonyak, nagyszabású tűzpróbát tartottak New York város közművelődési könyvtárában. Az első kísérletnek az volt a célja, hogy kipróbálják az önműködő locsolóberendezést. Egy gyűrött papírcsomókkal tömött, fából való könyvkocsi meggyújtva töltak be egy 14 000 kötetes, vaspolcos, négyemeletes könyvraktárba. Az öt perc alatt keletkezett hő bekapcsolta a berendezést, amely további 10 perc alatt a tüzet eloltotta. A könyvek vizsgálata kimutatta, hogy csak a tűz fészkéhez közeli darabok mentek főleg a víztől annyira tönkre, hogy helyreállíthatóságuk kétségessé vált. Még mindig olvashatók voltak és a filmvételüknek sem volt akadálya. Hasonló módon végezték a második kísérletet, ekkor azonban az önműködő locsolóberendezést kikapcsolták. Néhány perc múlva a tűz átcsapott a szinteken, kilenc perc után a negyedik szinten 1400 fok volt a hőmérséklet, a vaspolcok elkezdtek olvadni. Ekkor indították az oltást erős sugarú vízfecskendőkkel, amely számos könyvet szétdarabolt. Ennél a kísérletnél a könyveknek mintegy 90%-a teljesen elpusztult. A kísérletek során készített feljegyzések és filmek alapján részletes szakvéleményt dolgoznak ki.

GOMBOCZ ISTVÁN

Román könyvkiállítás Az 1960. évben rendezett francia és német könyvkiállítások után a magyar kulturális élet jelentős eseménye volt a Műcsarnokban augusztus 22-én megnyílt román könyvbe mutató.

Közvetlen szomszédunk, a Román Népköztársaság sokkal mélyebb pontról,

a néprétegek kulturálatlanságának sokkal nagyobb terhét hordozva indította el 1945-ben azt a szellemi fejlődést, amelynek jelenét az ország könyvkiadásának mai helyzete eléggé pontosan és körülhatárolhatóan tükrözi. Nem véletlen tehát, hogy a kiállításon a tárlók fölött mindenütt táblák: számok, grafikonok beszélnek arról, hogy az utolsó 15 évben mennyi és milyen könyv jelent meg Romániában. Ezek a feliratok talán nem is tévesztették el céljukat: a látogatók figyelmét a kiállítás anyagán túl arra is ráirányították, hogy e könyveknek sok százezer példánya mennyi kultúrát és szépséget adott milliók kezébe.

A számadatok mellett természetesen a könyvkiadás differenciáltsága (Romániában 14 kiadó működik) és hangsúlyos területei a legszembeszökőbbek. Az irodalomban a román klasszikusok (EMNESCU, CARAGIALE) nagymérvű terjesztését és közkinccsé tételét tették elsőrendű feladattá az irodalmi kiadók. Emellett: sok tárló a kortársak (SADOVEANU, ARGHEZI), köztük romániai magyar írók (SZEMLÉR Ferenc, SÜTŐ András stb.) műveiből ad válogatást, ami az irodalmi könyvkiadás sokrétűségét és jelentőségét mutatja. A magyar irodalom is szépszámmal szerepel a román könyvek között: KATONA *Bánk bánjától* egészen napjaink irodalmi terméséig. A külföldi irodalmak terjesztéséről talán az az adat tanúskodik legjobban, hogy az UNESCO fordítási statisztikájában Románia a 8-ik helyen áll.

A kiállított könyvanyag tetemes részét a tudományos kiadók szolgáltatták, ami mutatja, hogy ebben az országban a kulturális fejlődés jelentős és elmélyült tudományos életet teremtett, amelynek vetületeként az orvosi és műszaki könyvkiadás is értékes.

A kiadványok kiviteli színvonala abban mérhető le talán legjobban, hogy az 1959-es lipcsei Nemzetközi Könyvkiállításon a román kiadók 19 arany-, ezüst- és bronzérmét szereztek.

A Műcsarnokban bemutatott könyvek a román szellemi élettel ismertettek, de egyben a szomszéd ország kultúrájának nagyobb tiszteletével és megbecsülésével távoztak a látogatók a kiállításról.

F. M.